

WoonKwaliteitWijzer

**Integrale visie op de gebruikskwaliteit
van woning en woonomgeving**

stichting

VACPunt Wonen

Inhoudsopgave

INLEIDING

Uitgangspunten	3
Opstellers WoonKwaliteitWijzer	6
Leeswijzer	7

ALGEMEEN

1 ALGEMENE ORIËNTATIE

Juridisch kader algemeen	01-3
Nieuwbouw	01-10
Renovatie	01-15

2 THEMA'S

Levensloopgeschikt wonen	02-3
Geluid	02-8
Energiebesparing	02-16
Domotica	02-20
Binnenmilieu en gezondheid	02-22
Letselveiligheid	02-29
Sociale veiligheid	02-31

WOONOMGEVING

3 WOONOMGEVING: STEDENBOUWKUNDIGE STRUCTUUR

Levensloopgeschikt wonen	03-4
Woningdichtheid	03-5
Wonen en geluid	03-6
Verkaveling	03-6
Voorzieningen	03-9
Groen- en speelvoorzieningen	03-10
Waterbeheer	03-11
Verkeersstructuur	03-12
Openbaar vervoer	03-15
Afvalplekken	03-15
Parkeren van auto's	03-16
Parkeren van fietsen	03-17
Technische consequenties	03-19

4 WOONOMGEVING: INRICHTING OPENBARE RUIMTE

Algemeen	04-3
Openbare verlichting	04-5
Straatmeubilair	04-6
Beheerplan openbare ruimte	04-6
Tuinen	04-7
Erfafscheidingen	04-8
Achterpaden	04-8
Situering van complex van bergingen of privé-garages	04-9
Groen- en speelvoorzieningen	04-10
Fiets- en wandelpaden	04-12
Bewegwijzering	04-14

Halte openbaar vervoer.....	04-15
Parkeren van auto's.....	04-15
Parkeren van fietsen.....	04-16
Technische consequenties.....	04-19

WOONGEBOUW

5 WOONGEBOUW: UITGANGSPUNTEN

Technische consequenties.....	05-9
-------------------------------	------

6 WOONGEBOUW: COLLECTIEVE INSTALLATIES

Elektra	06-3
Collectieve verwarmingsinstallaties	06-4
Collectieve warmwaterinstallaties	06-8
Collectieve ventilatiesystemen	06-9
Technische consequenties.....	06-13

7 WOONGEBOUW: INRICHTING

Entreehal	07-3
Kopgevels	07-7
Lift	07-7
Trappenhuis	07-8
Gemeenschappelijke verkeersruimten/galerijen	07-9
Individuele bergingen	07-10
Collectieve bergingen	07-12
Collectieve afvalruimte.....	07-13
Parkeergarage.....	07-13
Toegangsroutes	07-14
Binnenterreinen	07-16
Technische consequenties.....	07-17

WONING

8 WONING: UITGANGSPUNTEN

Technische consequenties.....	08-9
-------------------------------	------

9 WONING: CASCO

Dak.....	09-3
Ramen	09-5
Gevelisolatie	09-8
Vloerisolatie.....	09-11
Buitenruimte	09-12
Technische consequenties.....	09-15

10 WONING: INSTALLATIES

Ventilatie	10-3
Elektra, telefoon en kabel	10-5
Verwarmingsinstallaties	10-7
Warmwaterinstallaties.....	10-10
Technische consequenties.....	10-15

11 VERBLIJVEN

Activiteiten algemeen.....	11-3
----------------------------	------

Verblijfsruimte algemeen.....	11-4
Technische consequenties.....	11-9
12 BINNENKOMEN EN VERPLAATSEN	
Voordeur.....	12-3
Entreehal.....	12-4
Verkeersruimte.....	12-4
Trap.....	12-6
Technische consequenties.....	12-9
13 ONTSPANNEN EN SPELEN	
Basis ontspannen en spelen.....	13-3
Inrichting ontspannen en spelen.....	13-4
Technische consequenties.....	13-7
14 MAALTIJD BEREIDEN EN ETEN	
Basis maaltijd bereiden en eten.....	14-3
Inrichting maaltijd bereiden en eten.....	14-4
Technische consequenties.....	14-9
15 SLAPEN	
Basis slapen.....	15-3
Inrichting slapen.....	15-4
Technische consequenties.....	15-5
16 WASSEN EN DROGEN	
Basis wassen en drogen.....	16-3
Inrichting wassen en drogen.....	16-3
Technische consequenties.....	16-5
17 PERSOONLIJKE HYGIËNE	
Basis persoonlijke hygiëne.....	17-3
Inrichting persoonlijke hygiëne.....	17-3
Technische consequenties.....	17-9
18 WERKEN, STUDEREN EN HOBBY'S	
Basis werken, studeren en hobby's.....	18-3
Inrichting werken, studeren en hobby's.....	18-4
Technische consequenties.....	18-5
19 OPBERGEN	
Basis opbergen.....	19-3
Inrichting opbergen.....	19-4
Technische consequenties.....	19-7
20 AFVAL	
Basis afval.....	20-3
Inrichting afval.....	20-4
Technische consequenties.....	20-7

BIJLAGEN**L LITERATUURLIJST****A ADRESSENLIJST****B BEGRIPPENLIJST****I INDEX**

Inleiding

De WoonKwaliteitWijzer is ontwikkeld als handboek voor alle partijen die betrokken zijn bij het nieuwbouw- en renovatieproces van woningen. Dus zowel voor bewoners als voor professionals zoals ontwikkelaars, corporaties, architecten, stedenbouwkundigen enz. is dit handboek een prima instrument om te gebruiken tijdens het ontwikkelingsproces, vanaf de eerste bouwplannen tot en met de tekeningen voor de uitvoering. Het is dus niet bedoeld als toets voor een kant-en-klaar product!

In de WoonKwaliteitWijzer wordt de gebruikskwaliteit, ofwel de gebruikswaarde van de woning voor de bewoner, behandeld. Daardoor worden niet alle delen van de woning besproken, maar alleen de aspecten die van belang zijn voor de gebruikskwaliteit. Een voorbeeld: bij de gevel en het dak van een woning is alleen de isolatie van belang voor de gebruikskwaliteit.

Begin 2014 is de geactualiseerde en verbeterde versie van de WoonKwaliteitWijzer beschikbaar gekomen. De laatste ontwikkelingen op het gebied van milieueisen, duurzaam bouwen, energie, communicatievoorzieningen en wet- en regelgeving zijn in de tekst verwerkt.

Het Woonbond Kennis- en Adviescentrum heeft voor de eerste, tweede en derde versie uit 2004, 2010 en 2014 informatie aangeleverd over renovatie, herstructurering en huurderbelangen.

De WoonKwaliteitWijzer wordt uitgegeven door Stichting VACPunt Wonen en is bestemd voor nieuwbouw, bestaande bouw en voor de woonomgeving.

In deze inleiding treft u een beschrijving aan van de uitgangspunten voor dit boek en een leeswijzer.

→ Uitgangspunten

DE BEWONER CENTRAAL

In de wereld van bouwen en wonen gaat het over veel dingen. Over tijd bijvoorbeeld. En over geld. Maar ook over wetten en regelgeving. En over belangen, van veel verschillende partijen. Ook de (toekomstige) bewoner is een speler in dit krachtenveld. Het VAC-werk stelt juist deze bewoner centraal en kiest het praktische perspectief van de huidige en toekomstige gebruiker van woning en woonomgeving. Al sinds de naoorlogse periode van wederopbouw zijn er commissies actief die kritisch kijken naar de praktische bruikbaarheid van een huis en haar omgeving. En nog steeds bewijst het VAC-advies haar waarde. De kennis en ervaring die in de loop van tientallen jaren is verkregen, is bijeengebracht in dit boekwerk. Waarin de bewoner centraal staat.

GEBRUIKSKWALITEIT

De activiteiten die mensen uitvoeren in hun woning en hun omgeving zijn de basis voor de richtlijnen in de WoonKwaliteitWijzer. Uitgangspunt daarbij is dat de woning en de omgeving ondersteunend aan die activiteiten moeten zijn. Woning en woonomgeving moeten ruimte bieden aan de activiteiten van mensen in verschillende levensfasen en met verschillende behoeften, zodat ieder mens een zelfstandig bestaan kan opbouwen en voldoende mogelijkheden heeft tot ontplooiing en maatschappelijke participatie. Voor elk lid van een huishouden is ruimte voor eigen activiteiten gewenst; jong of oud, met of zonder partner, (betaald) werk, kinderen of (tijdelijke) handicap. Belangrijk daarbij is dat de woning flexibel is, zodat deze gemakkelijk aan de veranderende wensen van de bewoners kan worden aangepast. Het verzamelbegrip hiervoor is gebruikskwaliteit.

Activiteiten vinden naast elkaar plaats, al of niet in dezelfde ruimte, door verschillende gebruikers. De omvang en de aard van de activiteiten kunnen per type huishouding verschillen. Ook veranderen ze in de loop der tijd als gevolg van persoonlijke, technische en maatschappelijke ontwikkelingen. Daarom is het belangrijk woningen te ontwerpen die gemakkelijk aangepast kunnen worden en een woonomgeving die opnieuw is in te richten. Op die manier zijn woning en woonomgeving duurzaam en geschikt voor alle bewoners.

Toetscriteria

Wonen omvat een aantal basisactiviteiten zoals verplaatsen, verblijven, slapen, werken, boodschappen doen, studeren, spelen, ontspannen, bezoek ontvangen, koken, eten, wassen, opbergen en persoonlijke hygiëne. Of de woonomgeving, het woongebouw en de woning geschikt zijn om deze activiteiten optimaal uit te voeren, wordt bepaald aan de hand van toetscriteria. Deze toetscriteria zijn: bruikbaarheid, toegankelijkheid, veiligheid, gezond en comfortabel, duurzaamheid en onderhoudsvriendelijk.

› Bruikbaarheid

De bruikbaarheid van de woonomgeving heeft onder andere te maken met een gunstige ligging van de woningen ten opzichte van voorzieningen. Daardoor kunnen bewoners verschillende taken binnen een beperkte tijd met elkaar combineren. Van belang is dus dat de inrichting van de openbare ruimte voldoende ruimte biedt voor verschillende activiteiten.

In de woning en het woongebouw gaat het ook om de ligging van de ruimten ten opzichte van elkaar: afstanden, looplijnen, een logische en doelmatige indeling, zodat onnodig omlopen wordt voorkomen. De bruikbaarheid van de (verblijfs)ruimten in de woning wordt beoordeeld aan de hand van de minimale ruimtebehoefte voor activiteiten die men in de ruimte wil uitvoeren, tegelijkertijd of na elkaar. Een ander aspect van bruikbaarheid is de mogelijkheid om ruimtes op meerdere manieren in te richten.

› Toegankelijkheid

Iedereen moet zonder hinder gebruik kunnen maken van de woonomgeving, de woning en het woongebouw. Deze dienen dan ook bereikbaar en toegankelijk te zijn voor mensen die beperkt zijn in hun beweging of zicht. Het toetscriterium 'toegankelijkheid' is dus van belang voor mensen die gebruik maken van een rollator, rolstoel of scootmobiel, blinden en slechthorenden. Maar ook voor mensen met een kinderwagen en kinderen.

› Veiligheid

De woonomgeving, de woning en het woongebouw dienen in alle opzichten veilig te zijn en aan haar bewoners een gevoel van geborgenheid te bieden. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen fysieke, sociale en verkeersveiligheid. Ongelukken en valpartijen moeten worden voorkómen. De woning en het woongebouw bieden bescherming tegen inbraak. Voor bewoners en bezoekers betekent veiligheid ook dat zij zich vrij van dreiging van - of een confrontatie met - geweld kunnen bewegen en dat kwetsbare verkeersdeelnemers veilig aan het verkeer kunnen deelnemen.

› Gezond en comfortabel

Een gezonde en comfortabele woonomgeving heeft een aantrekkelijke inrichting. De beoordeling volgens dit criterium richt zich ook op het voorkómen van geluidsoverlast, windhinder en andere soorten hinder.

Of een woning gezond en comfortabel is, wordt vooral bepaald door de manier waarop licht, frisse lucht, verwarming en uitzicht geregeld zijn. Bewoners moeten geen hinder hebben van kou of warmte, geluid, vocht of tocht. Zij dienen ventilatiemogelijkheden

efficiënt en effectief te kunnen bedienen en in staat gesteld te worden daarmee een verantwoord binnenmilieu te creëren.

› **Duurzaamheid**

Voor de woonomgeving hanteert de WoonKwaliteitWijzer de uitgangspunten van het Nationaal Pakket Duurzame Stedenbouw. Woningen worden duurzaam als deze aanpasbaar zijn en eenvoudig kunnen voorzien in de behoeften van veel verschillende mensen, ook op de langere termijn.

Aandachtpunten zijn het voorkómen van onnodig gebruik van materialen, energie en water, het benutten van vooral duurzame bronnen en het zo efficiënt mogelijk gebruiken van niet-duurzame bronnen.

› **Onderhoudsvriendelijk**

Een woning en een woonomgeving moeten eenvoudig en goed schoon te houden zijn. Voor de woning betekent dit bijvoorbeeld dat de bewoners de ramen gemakkelijk kunnen (laten) wassen en dat stofzuigen weinig problemen geeft. Voor de woonomgeving houdt dit in dat het straatmeubilair goed gereinigd en onderhouden kan worden.

BEWONER- EN BURGERPARTICIPATIE

Onderzoek van ondermeer de VAC-organisatie en de Woonbond wijst uit dat invloed van bewoners op woonomgevings- en woningbouwplannen betere woningen en woonwijken oplevert. Toch worden bewoners lang niet altijd door gemeente, corporatie of projectontwikkelaar bij de planvorming betrokken. Bewoners zullen vaak zelf het initiatief moeten nemen om mee te kunnen werken aan het vormgeven van hun eigen woonsituatie. In diverse gemeenten zijn belangenorganisaties actief die continu de algemene belangen van burgers behartigen. Op het gebied van wonen zijn dat onder meer Adviescommissies Wonen (VAC en WAC) en bewoner- en huurderverenigingen.

Nieuwe woonwijk/woonomgeving

De planvorming voor de woonomgeving kent diverse fasen. Bij de ontwikkeling van nieuwe woongebieden zijn de toekomstige bewoners nog niet bekend. Er zijn diverse manieren waarop een gemeente bewoners en belangengroepen kan laten participeren zoals ronde tafelgesprekken, thema-avonden over wonen, werken of recreëren, discussiepagina's voor burgers op de website. De ideale vorm en werkwijze voor burgerparticipatie is niet te geven. Daarvoor spelen te veel factoren een rol.

Nieuwe woning

Bij nieuwbouw is de toekomstige bewoner meestal niet bekend. De toekomstige huurder of koper krijgt vaak een min of meer gereed product aangeboden. Pas na het sluiten van een koop- of huurovereenkomst krijgt de bewoner zeggenschap over een aantal opties. Een verkoper of verhuurder van nieuwbouw kan bewoners betrekken bij de planvorming door de plattengronden te laten beoordelen door Adviescommissies Wonen, informatie uitwisselen via een website of informatiebijeenkomst met potentiële kopers en huurders, en diverse indeling- en uitbreidingsopties van de woning aan te bieden.

Herstructurering en renovatie van woning en woonomgeving

Bij herstructurering en renovatie zijn de bewoners bekend. In H01 'Algemene oriëntatie, Renovatie' staat beschreven hoe en op welk moment een bewoner kan participeren. De situatie bij renovatie is wezenlijk anders dan bij nieuwbouw. Veelal betreft het herstructurering of sloop. Van belang is dat bekeken wordt welke kwaliteiten de bestaande bouw heeft. Meestal zijn die niet altijd even gemakkelijk te benoemen; vooral zaken als gehechtheid en betrokkenheid van bewoners zijn slecht meetbaar. Ook de huurprijzen spelen een rol.

Bij renovatie zal altijd een afweging nodig zijn tussen bestaande kwaliteiten en de meerwaarde van nieuwbouw. De WoonKwaliteitWijzer is een hulpmiddel om de discussie over de aanpak van woningen op gestructureerde wijze te voeren en de verschillende kwaliteitsafwegingen te maken.

Met de term 'renovatie' bedoelen we alle ingrepen in een bestaande woning, die tot doel hebben de woning te onderhouden (bijvoorbeeld het schilderen van de kozijnen) en de woning te verbeteren (bijvoorbeeld enkel glas in de kozijnen vervangen door dubbel glas). In de praktijk hebben deze ingrepen diverse namen: onderhoud, groot-onderhoud, hoog-niveau renovatie, etc.

→ Opstellers WoonKwaliteitWijzer

STICHTING VACPUNT WONEN

VACpunt Wonen is het kennis- en adviescentrum over gebruiks- en woonkwaliteit van woningen en woonomgeving. VACpunt Wonen verzamelt en bewerkt kennis over gebruikskwaliteit. Deze kennis kunnen huurders, kopers en professionals gebruiken voor het ontwerpen en inrichten van woningen en woonomgeving. Het dienstenpakket bestaat uit adviezen, onderzoeken, publicaties, het tijdschrift WoonKwaliteit, digitale nieuwsbrieven voor aangesloten commissies en voor externen, cursussen voor aangesloten commissies en WoonKwaliteitOnderzoeken. Ook vertegenwoordigt VACpunt Wonen de belangen van bewoners in landelijke overlegorganen.

VACpunt Wonen is de overkoepelende organisatie van Adviescommissies Wonen, die op lokaal niveau (als VAC of WAC) werkzaam zijn. VACpunt Wonen ondersteunt de adviescommissies op tal van manieren.

Adviescommissies Wonen

Adviescommissies Wonen (VAC's en WAC's) werken als lokale belangengroepen op het gebied van wonen. Zij nemen deel aan planvormingsprocessen voor woonwijken, parken, speeltuinen en winkelgebieden. Zij toetsen deze plannen op gebruikskwaliteit. Ook de woningplattegronden worden uitgebreid bekeken en beoordeeld vanuit het perspectief van de gebruiker.

Adviescommissies Wonen volgen het gemeentelijke beleid op het gebied van bouwen en wonen, zoals plannen voor bouwlocaties, kwaliteitsnormen, ingrepen in het wegennet en voorzieningen in een gemeente. Zij brengen de belangen van inwoners in tijdens commissievergaderingen en werken daarbij samen met andere belangenorganisaties, bijvoorbeeld voor kinderen, ouderen, gehandicapten en voor verkeersveiligheid.

Adviescommissies Wonen zijn lokaal en regionaal werkzaam en bestaan uit vrijwilligers met verschillende politieke en maatschappelijke achtergronden. De eerste Adviescommissie Wonen werd onder de naam VAC (Vrouwen Advies Commissie) in 1946 opgericht. Alle commissies die zijn aangesloten bij VACpunt Wonen, voldoen aan de scholingsvoorwaarden en deskundigheideisen van VACpunt Wonen.

WOONBOND KENNIS- EN ADVIESCENTRUM

Het Woonbond Kennis- en Adviescentrum (WKA) is een adviesbureau dat opereert op het brede terrein van de volkshuisvesting. Het WKA heeft professionele adviseurs in dienst, die in staat zijn om een intermediaire rol te vervullen tussen huurder(s) en verhuurder en/of gemeente. Het WKA beschikt over veel praktijkkennis van en over bewoners/huurders. Het WKA is voorstander van nauwe samenwerking tussen alle betrokken partijen. Respect voor elkaars positie is daarbij het uitgangspunt.

Het WKA verricht naast adviesopdrachten ook onderzoek, verzorgt trainingen en cursussen en organiseert symposia. Opdrachtgevers zijn veelal huurderorganisaties, corporaties en gemeenten.

Het WKA is ondermeer gespecialiseerd in wijkvernieuwing en herstructurering, huur en onderhoudsbeleid, samenwerkingsovereenkomsten tussen huurders en verhuurder, verbeteren en vernieuwen participatiestructuren en opzetten van (overkoepelende) huurderorganisaties.

Het WKA is nauw gelieerd aan de Vereniging Nederlandse Woonbond. Beiden vormen samen de Woonbond. De Woonbond zet zich in voor de belangen van huurders, zoals goede en betaalbare huurwoningen, leefbare wijken, keuzevrijheid op de woningmarkt en een sterke positie van huurderorganisaties.

→ Leeswijzer

De WoonKwaliteitWijzer bestaat uit 5 delen, gescheiden door tabbladen:

- › Algemeen
- › Woonomgeving
- › Woongebouw
- › Woning
- › Bijlagen

Het boek is zo opgezet dat elk hoofdstuk afzonderlijk te lezen is. Wilt u alleen opzoeken of uw toilet en badkamer geschikt zijn voor een persoon die een rolstoel gebruikt, dan kunt u direct naar het hoofdstuk 'Persoonlijke hygiëne' gaan in het onderdeel Woning. Daarin staan de richtlijnen voor een dergelijke badkamer en toilet beschreven. Wanneer er over een onderwerp meer informatie elders in het boek te vinden is, dan wordt dit in het betreffende hoofdstuk vermeld.

ALGEMEEN

Hoofdstuk 01 'Algemene oriëntatie' geeft een beknopte beschrijving van het juridisch kader en de beleidsregels die van belang zijn voor nieuwbouw en renovatie. Vervolgens worden de stappen waaruit een nieuwbouw- of renovatieproces bestaat nader beschreven onder de kopjes 'Nieuwbouw, proces' en 'Renovatie, proces'. Deze procesmatige indeling loopt door het hele boek heen. Tevens kunt u bovenaan elke pagina in het boek zien in welke processtap u zit.

In hoofdstuk 02 'Thema's' wordt een aantal belangrijke thema's nader toegelicht. Het betreft: levensloopgeschikt wonen, geluid, energiebesparing, letsel- en sociale veiligheid, domotica, binnenmilieu en gezondheid. Verderop in het boek keren deze thema's regelmatig terug. Bij de concrete uitwerking van richtlijnen en maten wordt hierna verwezen. Bij de themateksten zijn verwijzingen opgenomen naar wetten en andere informatiebronnen.

In dit hoofdstuk en de volgende hoofdstukken staat in de kantlijn een **R** als een richtlijn, maat of toepassing expliciet geldt voor renovatie.

WOONOMGEVING

In hoofdstuk 03 'Woonomgeving: stedenbouwkundige structuur' staat beschreven welke functies in een woonwijk kunnen vóórkomen, hoe deze met elkaar samenhangen en hoe ze zich verhouden tot de omliggende wijken en gemeenten. De basisstructuur van een woonwijk is immers bepalend voor de toekomstige mogelijkheden van een gebied.

Belangrijke elementen zijn functiemenging, woningdifferentiatie, sociale veiligheid en leefbaarheid.

Dit hoofdstuk biedt handvatten bij het beoordelen van een globaal plan voor een nieuwe woonwijk dat als basis zal dienen voor een bestemmingsplan.

In hoofdstuk 04 'Woonomgeving: inrichting van de openbare ruimte' wordt ingegaan op de concrete uitwerking van de stedenbouwkundige structuur. Denk bijvoorbeeld aan de inrichting van pleinen, speelplekken, straten, fiets- en voetpaden en parkeervoorzieningen. Het bestemmingsplan is de basis voor de uitwerking van deze plannen.

WOONGEBOUW

De hoofdstukken 05, 06 en 07 zijn gewijd aan woongebouwen, zoals portiek- en galerijflats en woonzorgcomplexen. In hoofdstuk 05 'Uitgangspunten' komt het opstellen van een wensenlijst voor een woongebouw aan de orde. Vervolgens wordt in hoofdstuk 06 ingegaan op de collectieve installaties en in hoofdstuk 07 op de inrichting van woongebouwen.

In een woongebouw zijn diverse voorzieningen en ruimten die bij eengezinswoningen niet vóórkomen, zoals een lift, een gezamenlijke entreehal, een groot trappenhuis, galerijen, etc. Deze voorzieningen worden in dit deel 'Woongebouw' behandeld. Alle voorzieningen, ruimten en activiteiten die zowel in een eengezinswoning als in een woning in een woongebouw voorkomen (denk aan voordeur, verkeersruimte in woning, eten koken en slapen), komen in het deel 'Woning' aan bod. Voor informatie over een woongebouw kijkt u dus onder woongebouw én onder woning. Voor eengezinswoningen zijn alleen de hoofdstukken uit het deel 'Woning' van belang.

WONING

Het onderdeel 'Woning' begint met een hoofdstuk 'Uitgangspunten'. Hierin leest u welke randvoorwaarden in het algemeen gelden voor de diverse ruimten in de woning en de verschillende activiteiten die in en rond het huis worden uitgevoerd.

Vervolgens wordt aandacht besteed aan de 'hardware' van de woning: het casco en de installaties.

Daarna komen de activiteiten aan bod, zoals slapen, maaltijd bereiden en eten, kleding wassen en drogen, binnenkomen, (thuis) werken, etc. In hoofdstuk 11 'Verblijven' wordt een inleiding gegeven op de activiteiten die mensen dagelijks uitvoeren en op algemene aspecten die voor iedere verblijfsruimte gelden. De volgende hoofdstukken (12 t/m 20) zijn telkens aan één activiteit gewijd.

Technische consequenties

In de delen Woonomgeving, Woongebouw en Woning zijn aan het eind van elk hoofdstuk op de blauwe pagina's 'Technische consequenties' opgenomen. Dit zijn, in technische termen omschreven, adviezen die voortvloeien uit de voorgaande beschrijvingen en motivaties. De technische consequenties bevatten zowel concrete maten en maatregelen als een samenvatting van de belangrijkste aandachtspunten.

Door de technische consequenties van elk hoofdstuk door te lopen, kan de gebruiker van dit boek een plan voor de woonomgeving, nieuwbouw- of renovatieplan toetsen en op basis van de (voorafgaande) tekst de keuzes beargumenteren.

De technische consequenties zijn waar nodig geïllustreerd met tekeningen.

BIJLAGEN

Achter in het boek vindt u een index, een begrippenlijst, een lijst met gebruikte literatuur en adressen van relevante organisaties.

Met behulp van de index kunt u zoeken op onderwerp. Wilt u bijvoorbeeld informatie over de keuken, dan vindt u achter de ingang 'keuken' de paginanummers waarop informatie over de keuken te vinden is. De begrippenlijst geeft een omschrijving van veelvoorkomende, veelal technische begrippen.

Wie meer wil weten, kan de gebruikte literatuur nazoeken in de 'Literatuurlijst' of informatie vinden bij de organisaties uit de 'Adressenlijst'.